

CRNA GORA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA

Elaborat o valorizaciji nepokretnog dobra

GRADINA IZNAD GANIĆA KRŠA

Cetinje, jun 2024. godine

ELABORAT O VALORIZACIJI NEPOKRETNOG DOBRA

1. Naziv dobra

Gradina iznad Ganića krša

2. Lokacija, mjesto, opština

Rožaje

3. Podaci o pravnom postupanju

JU Zavičajni muzej "Ganića kula", Prihvaćena Inicijativa za uspostavljanje zaštite dobra
Utvrđenje Izlit iznad Ganića krša, opština Rožaje, br. 02-685/2012-1 od 26.11.2012.godine

4. Vrsta nepokretnog dobra

Fortifikacioni objekat;

Kulturno - istorijski objekat;

Arhitektonsko djelo, njegovi ostaci ili prepoznatljivi djelovi;

Arheološki elementi ili strukture arheološkog karaktera;

5. O DOBRU

5.1. Istorijat

Rožajski kraj ima bogatu, iako nedovoljno istraživanu istorijsku prošlost. Prirodni uslovi i geografski položaj uslovlili su rano naseljavanje ovih krajeva, obzirom da se Rožaje nalazio na putu neprestanog kretanja ljudi i dobara, od antičkog perioda do srednjeg i novog vijeka.

Prvobitno naselje Rožaje uz gornji tok rijeke Ibar, po predanju i po evidentiranim ostacima crkvice, nalazilo se u Suhom polju. Narodna predanja pominju i drugo nasljeđe kao što su grčka groblja, utvrđenja, gradine i kuline. Nakon osmanskih osvajanja i u periodu turske dominacije, od 1455. godine, Rožaje se imenuje kao Trgovište, odnosno Nahija Trgovište.

U katastarskom defteru prizrenskog sandžaka iz 1527/30 godine nahija Rožaje (ujedno prvi pomen naziva Rožaje) je obuhvatila 110 naselja, od kojih je šest ubicirano u današnjoj opštinskoj teritoriji. Istoričar Josif fon Hammer 1638. godine je zatekao grad u ruševinama, jer su ga, ustanici srušili, a Duče paša naredio da se grad obnovi, pošto je ugušio pobunu. U toku 17 i početkom 18 vijeka na prostoru Rožaja i Bihora bilo je čestih buna i ratova.

Nakon svake od buna protiv vlasti, usljed visokih poreza i mobilizacija, naselje je stradalo pa se stanovništvo raseljavalo i doseljavalo se novo. Struktura stanovništva se najviše izmijenila krajem 17 i početkom 18 vijeka kada se u ovaj kraj doseljavaju crnogorska i albanska plemena. Period austrougarske okupacije od 1915. do 1918.godine, smatra se jednim od najtežih perioda u istoriji ovog kraja (mobilizacija, glad, epidemije, ...). Između dva Svjetska rata, Rožaje je imalo neznatnu ekonomsku ulogu i život u čaršiji nije bio buran. U toku Narodnooslobodilačke borbe u Rožajama i okolini poginulo je 55 boraca, 65 boraca je teško ranjeno, ostalo je 87 ratne siročadi i bilo je 76 žrtava fašističkog terora.

Istorijski, kulturno i društveno, Rožaje je podijelio sudbinu ostalih crnogorskih naselja, boreći se za opstanak ili se prilagođavajući novim okolnostima, sa različitim posljedicama.

Samo ime Rožaje etimološki je izvedeno od imena crkve Ružica u Suhom polju ili prema karakterističnim krečnjačkim klinovima (klikovima) u obliku rogova. Obližnja pećina Sarandža dio je sačuvane legendarne priče o njoj kao utočištu i putu kojim su stanovnici Rožaja spasavani

u kriznim periodima, pri izlasku na zaštitni bedem Gradine.

Putopisac Ami Bue 1837. godine posjećuje Rožaje i opisuje ga kao malo naselje. "U mjestu postoji jedna džamija sa drvenim minaretom i ostaci jedne četvorougaoe kamene karaule, koja je nekada služila kao utvrđenje. Na obližnjem krečnjačkom uzvišenju ili jednoj malo uzvišenoj krečnjačkoj stijeni, je jedan stari zamak sa nekoliko okruglih kula. Prebivalište muslimana ili age se nalazi u podnožju stijena u jednom zidanom bedemu". Pomenuti drveni minaret je vjerovatno pripadao Kučanskoj džamiji izgrađenoj 1778.godine, a prebivalište muslimana ili age koje se nalazilo u podnožju stijena u jednom zidanom bedemu mogla je biti Ganića kula iz 1797.godine ili slična kula opasana bedemima, kakve su bile kuće znamenitih Rožajaca. Navedeni ostaci jedne četvorougaoe kamene karaule i stari zamak sa nekoliko okruglih kula, za sada nije ubiciran.

Na mjestu antičke Gradine iznad Ganića Krša arheološka istraživanja nijesu evidentirala graditeljski sloj iz vremena turske dominacije gradom. Realno je moguće da su se "ostaci jedne četvorougaoe kamene karaule" i "stari zamak sa nekoliko okruglih kula" nalazili na nekom drugom uzvišenju i na krečnjačkim stijenama manje visine i lakše kontrole i kontakta, sa podgrađem grada.

Italijani su u Drugom svjetskom ratu formirali uporište na Gradini iznad Rožaja. Dominantni položaj omogućavao im je potpunu kontrolu grada i komunikacija ka istoku. Za svoje potrebe preduzeli su pozamašne inženjerske radove. Duž istočne strane iskopali su dugačak rov okrenut ka sjevernoj, prilaznoj strani a na više mjesta iskopana su okrugla mitraljeska gnijeza. Iskopani rov išao je linijom bedemskog zida, a kamen iz njega vjerovatno je služio za izradu grubozidova.

Iako je kulturni sediment unutar utvrđenja dosta tanak i siromašan pokretnim arheološkim nalazima, može se izvesti zaključak o njegovom hronološkom opredjeljenju. *Fragmenti praistorijskog lonca* su nađeni u najdonjim slojevima na Gradini, a po fakturi i načinu ukrašavanja mogli bi pripadati bronzanom dobu. Od finije antičke keramike nađeno je nekoliko fragmenata lončića ili pehara, rađenih od dobro prečišćene kaolinske gline, sivobijele boje i fine fakture, sa kratkim razvraćenim i sa spoljašnje strane zadebljanim obodom. Taj tip antičke keramike pripada kraju III i traje do polovine IV vijeka.

U antičkom periodu utvrđenje Gradina je imalo sekundarnu ulogu za odbranu stanovništva na prostoru Rožaja. Podignuto je usled stalnih upada pljačkaša, moguće Gota, koji se pojavljuju na granicama nekadašnje provincije Dalmacije. Moguće da je podignuto u zoni nekadašnjeg utvrđivanja granica novoformirane provincije Prevalis. U okviru fortifikacionog sistema nastalog u vrijeme Diokleciana ili Konstantina I. Uočava se strategijska linija koja ide paralelno sa istočnom granicom novoorganizovane provincije Prevalis. Ona obuhvata utvrđenja duž Crnog Drima, zatim njene desne pritoke Valbone, gornjim Ibrom u Polimlje.

5.2. Opis

Za podizanje utvrđenja iskorišćen je prirodni refugijum koji daje sama Gradina. Naime, njena zapadna, južna i djelimično istočna strana se izuzetno strmo spušta ka koritu rijeke Ibar, pa utvrdu sa tih strana čini nedostupnom. Lakše je dostupna samo sjeverna strana, pa je tu podignut moćan odbrambeni bedem, širok 1,60 metara. Na zapadnoj strani, duž okomite litice, podignut je mali odbrambeni bedem dug oko 2,80 metara. Na ovaj način spriječen je ulaz u utvrđenje na zapadnoj strani. Počev od zapadnog kraka bedem se, pod pravim uglom pruža ka istoku prateći konfiguraciju terena i krajnji sjeverni rub platoa Gradine. Na središnjem dijelu bedema bila je podignuta isturena polukružna kula. Na tom dijelu je svojevremeno probijen makadamski put te je ona većim dijelom oštećena. Nedostaju osnovni podaci o njoj. Moguće da je flankirala nekadašnji ulaz ili je isti išao kroz kulu.

Tokom istraživačkih radova otkriven je bedemski zid, od zapadnog ugla do polukružne kule, u dužini od skoro 50. metara. Zid je rađen od neobrađenog kamena, sa jednim licem, koji je slagan

u pravilne horizontalne redove, spojene krečnim malterom sa rječnim agregatom, različite granulacije. Imajući u vidu da je bedem podignut na rubu zaravnjenog platova Gradine, on je i nejednako sačuvan. Sa unutrašnje strane sačuvan je u visunu od tri do četiri reda kamena (0,70 m) dok je, sa spoljašnje strane sačuvan u visinu od šest do sedam redova kamena (1.10 m).

Temeljna zona odbrambenog bedema dosta je plitka jer su temelji podignuti na stjenovitoj podlozi Gradine. Polukružna odbrambena kula je podignuta na stijeni koja se nalazi neposredno ispod površine. Tragovi bedema na istočnoj strani polukružne kule nijesu sačuvani.

6. Stanje dobra

Dobro Utvrđenje Gradina iznad Ganića krša je u relativno dobrom fizičkom stanju. Nedostaje projekat prezentacije i namjene. Takođe po većoj, spoljnoj površini ispisani su grafiti koji značajno devalviraju izgled bedema.

7. GEOGRAFSKE OZNAKE

OPŠTINA ROŽAJE

KO ROŽAJE

7.1. Državne koordinate

Državne koordinate tačke 1.:

1	7433154.84	4745315.11
---	------------	------------

7.2. GPS koordinate

GPS koordinate: 42.848720° 20.176772°

7.3. Opis granica dobra

Granica kulturnog dobra okuhvata djelove sljedećih katastarskih parcela: dio KP 2674, dio KO 2673/11 i dio KP 2673/1. Površina koju obuhvata granica kulturnog dobra je cca 3860 m². Unutar granice kulturnog dobra su konzervirani ostaci i njegovo neposredno okruženje,

7.4. Opis granica zaštićene okoline

Granica zaštićene okoline okuhvta sljedeće katastarske parcele: dio KP 2674, dio KP 2675/1, cijela KP 2649, dio KP 2673/1, dio KP 2673/11, cijela KP 2672/1, cijela KP 2672/2, cijela KP 2673/10, cijela KP 2673/3 i cijela KP 2673/12. Površina koju obuhvata granica zaštićene okoline kulturnog dobra je cca 66501 m².

8. Spisak pokretnih predmeta u nepokretnom dobru

Prilikom sistematskih arheoloških istraživanja sprovedenih u periodu od 2015 do 2018. godine, otkrivena je veća količina arheološkog materijala, dominantno keramičkog, dok u manjoj mjeri metalnog i staklenog. Materijal izvađen tokom ovih istraživanja nalazi se u prostorijama nosioca istraživanja - JU Polimski muzej Berane. U toku pisanja ovog elaborata nije bilo moguće priložiti spisak pokretnih predmeta, budući da cjelokupni arheološki materijal sa lokaliteta još uvijek nije obrađen, ali je utvrđeno da je jedan dio prezentovan u okviru izložbenog prostora JU Polimski muzej Berane.

9. Podaci o vlasniku i držaocu dobra

Kulturno dobro: vlasništvo više lica

KP 2674 – CRNA GORA – svojina, OPŠTINA ROŽAJE – raspolaganje

KP 2673/11 - MURIĆ RUSTEM NEZIR – svojina

KP 2673/1 - RADENović MIODRAG PREDRAG - svojina

Zaštićena okolina: vlasništvo više lica

KP 2674 – CRNA GORA – svojina, OPŠTINA ROŽAJE – raspolaganje

KP 2673/11 - MURIĆ RUSTEM NEZIR – svojina

KP 2673/1 - RADENović MIODRAG PREDRAG - svojina

KP 2675/1 - CRNA GORA – svojina, OPŠTINA ROŽAJE – raspolaganje

KP 2649 - FETAHOVIĆ HASAN FARUK – svojina 1/6, FETAHOVIĆ HASAN JUSUF – svojina 1/6, FETAHOVIĆ EŠREF MIRZA - svojina 1/6, FETANOVIĆ HASANA RAMIZ - svojina 1/6, FETAHOVIĆ DELIJA IFETA RODJ. REDŽOVIĆ - svojina 1/6, ĆOROVIĆ H. MUMIRKA ROĐ. FETAHOVIĆ - svojina 1/6

KP 2672/1 - OPŠTINA – ROŽAJE – svojina, FETAHOVIĆ HASAN JUSUF – raspolaganje

KP 2672/2 - MURIĆ RUSTEM NEZIR – svojina

KP 2673/10 - KUĆ REDŽEP MERSUDIN – svojina

KP 2673/13 - MURIĆ RUSTEM REDŽEP – svojina

KP 2673/12 - MURIĆ RUSTEM REDŽEP – svojina

10. KRITERIJUMI

10.1. Obrazložen stručni stav o svojstvu, osobenostima i značaju dobra

Dobro Utvrđenje Gradina iznad Ganića krša ima autentičnost i integritet shodno dosadašnjim rezultatima arheološkog istraživanja. Sadrži dijelom očuvanu osnovnu strukturu i značajnu starost. Jedinstveno je i rijetko dobro na prostoru Rožaja, a ima istorijski, arheološki, arhitektonski, tehnički, ambijentalni, pejzažni i drugi društveni značaj i brojne osobenosti.

/11. Kategorija kulturnog dobra

Kulturno dobro je od lokalnog značaja, jer:

- 1) ima značaj za društveni, istorijski ili kulturni razvoj Rožaja;
- 2) svjedoči o istorijskim događajima;
- 3) predstavlja primjerak stvaralaštva svog vremena;
- 4) ima arheološku, istorijsku, arhitektonsku i druge vrijednosti i osobenosti;
- 5) svjedoči o društvenim pojavama, odnosno o uslovima ekonomskog ili kulturno-istorijskog razvoja u antičkom i kasnijim periodima.

12. Bibliografija

- Jovan Krunić, Narodna arhitektura i posebnost shvatanja njene konzervacije, Savezni zbornik zaštite spomenika kulture, Beograd 1951.
- Grupa autora, Nacrt Strateškog plana razvoja opštine Rožaje za period 2014-2020, Rožaje, 2013. ([PDF](#))

- Milisav V. Lutovac, Privreda, saobraćaj i naselja u Rožaju i Bihoru. Posebna izdanja Geografskog društva, sv. 8. Beograd, 1930.
- Milisav V. Lutovac, Rožaje i Štavica, SEZ knj. LXXV. Beograd, 1960. (PDF)
- JU Polimski muzej Berane, konačni izvještaji sa sistematskih arheoloških istraživanja Gradine u Rožajama, 2015-2018. godina (dokumentacija Uprave za zaštitu kulturnih dobara).
- Fatih Hadžić, Rožaje od kasabe do grada, Bosnjaci.net
- <https://www.dinarskogorje.com/ro382ajski-kraj.html>

13. Usmena predanja/saznanja

/

14. MJERE

14.1. Konzervatorske mjere

U cilju unaprjeđenja stanja ovog kulturnog dobra potrebno je sprovesti sljedeće mjere:

- Izrada projekta prezentacije lokaliteta Gradina;
- U granicama kulturnog dobra isključiti mogućnost gradnje novih objekata;
- U granicama zaštićene okoline moguća je gradnja isključivo montažnih objekata privremenog karaktera sa funkcijom promocije lokaliteta;
- Sprovoditi redovno održavanje lokaliteta u smislu čišćenja od rastinja, održavanja arhitektonskih struktura i sl.;
- Arheološki materijal pronađen tokom arheoloških istraživanja, na adekvatan način sistematizovati, obraditi, konzervirati i prezentovati;

14.2. Režim zaštite

Sve aktivnosti kojima se zadire u integritet kulturnog dobra potrebno je sprovesti u skladu sa Konzervatorskim uslovima izdatim od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara.

Namjena: arheološki lokalitet

Potrebne konzervatorske mjere i način održavanja: redovno održavanje i prezentacija

15. Napomena

/

16. Predlozi

/

17. Fotodokumentacija

Gradina u toku arheoloških istraživanja

Izgled i stanje zidova utvrde nakon konzervacije

Pogled sa Gradine na Rožaje i okolinu

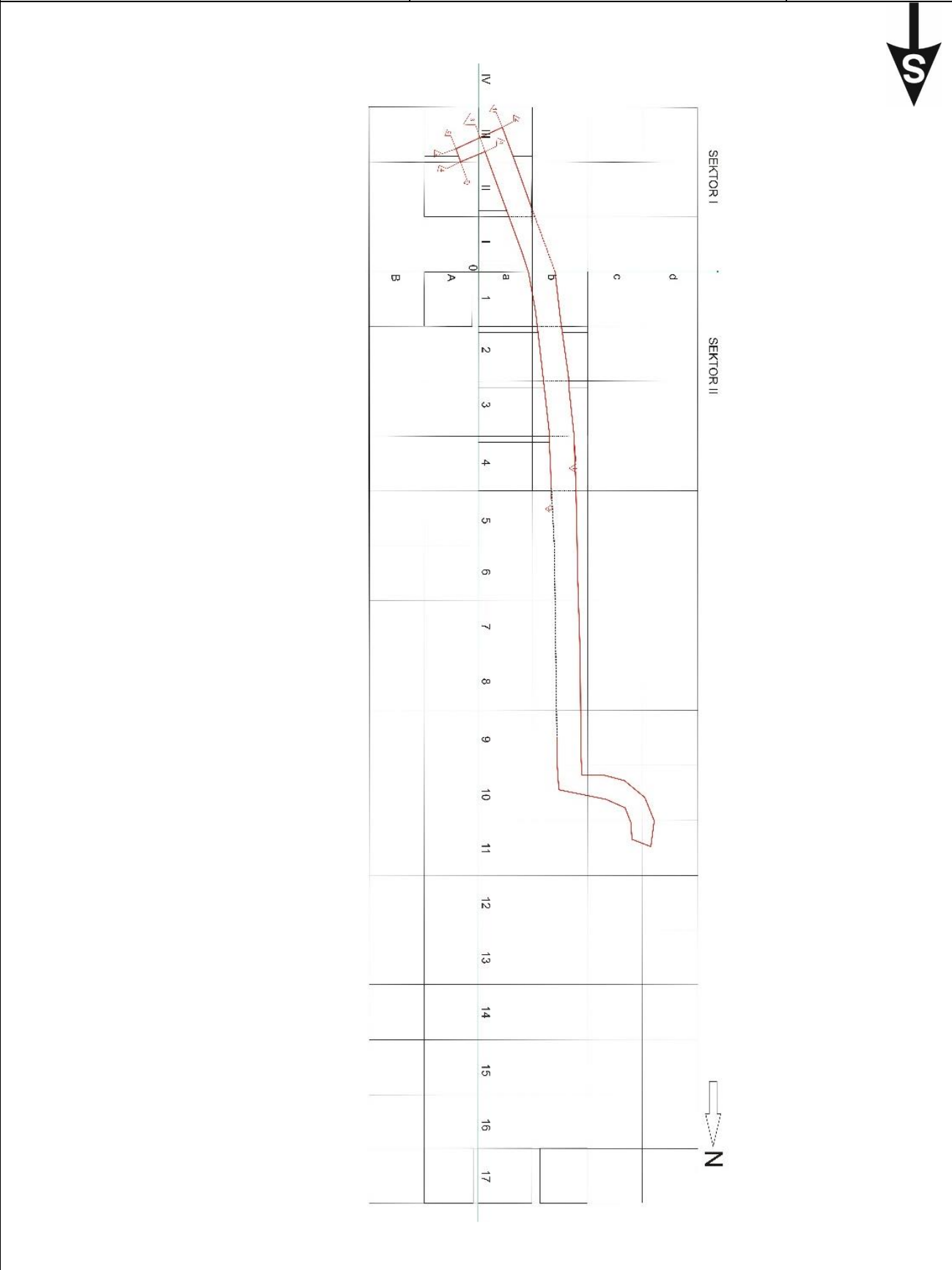

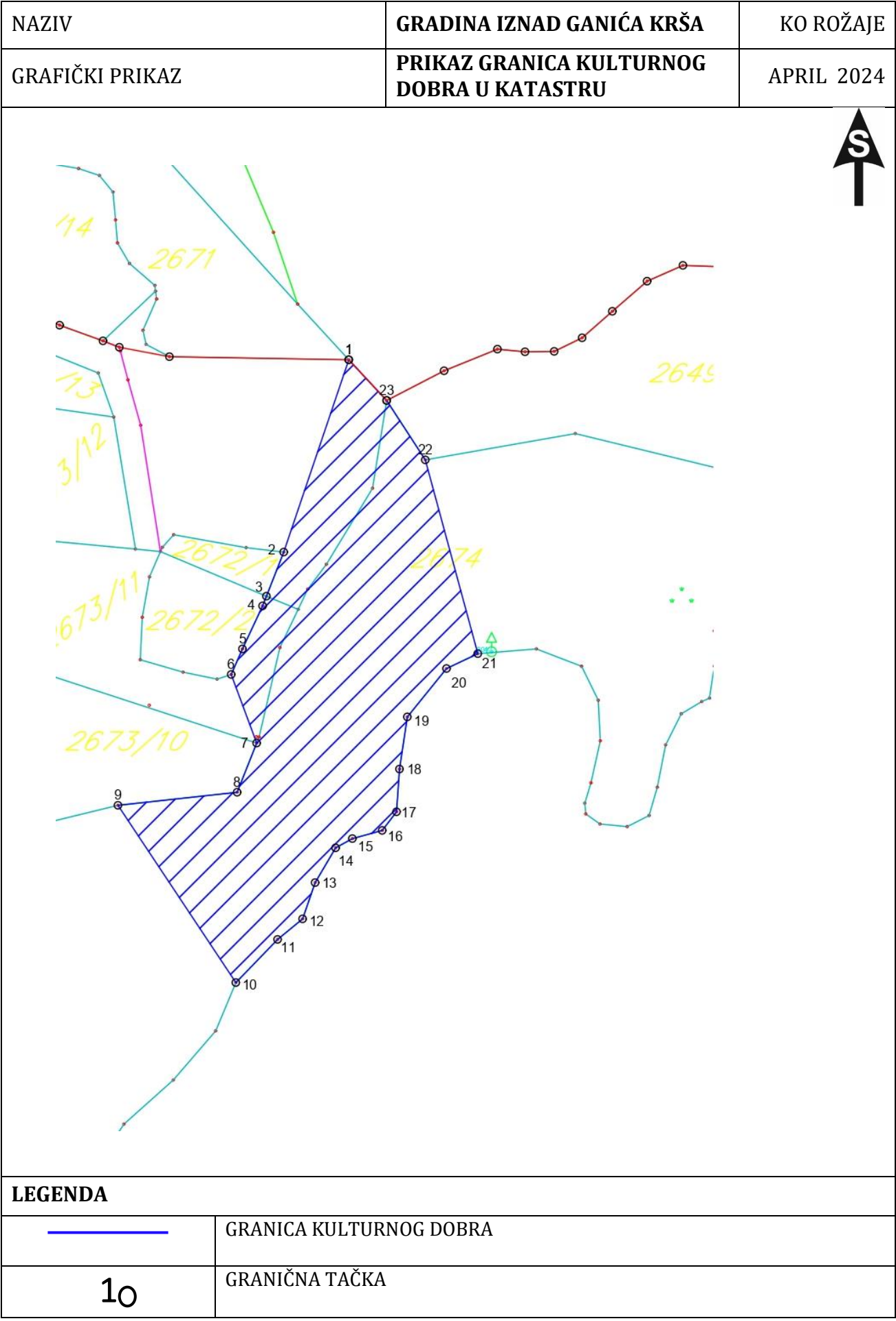
Nalazi sa Gradine izloženi u Zavičajnom muzeju Ganića kuća

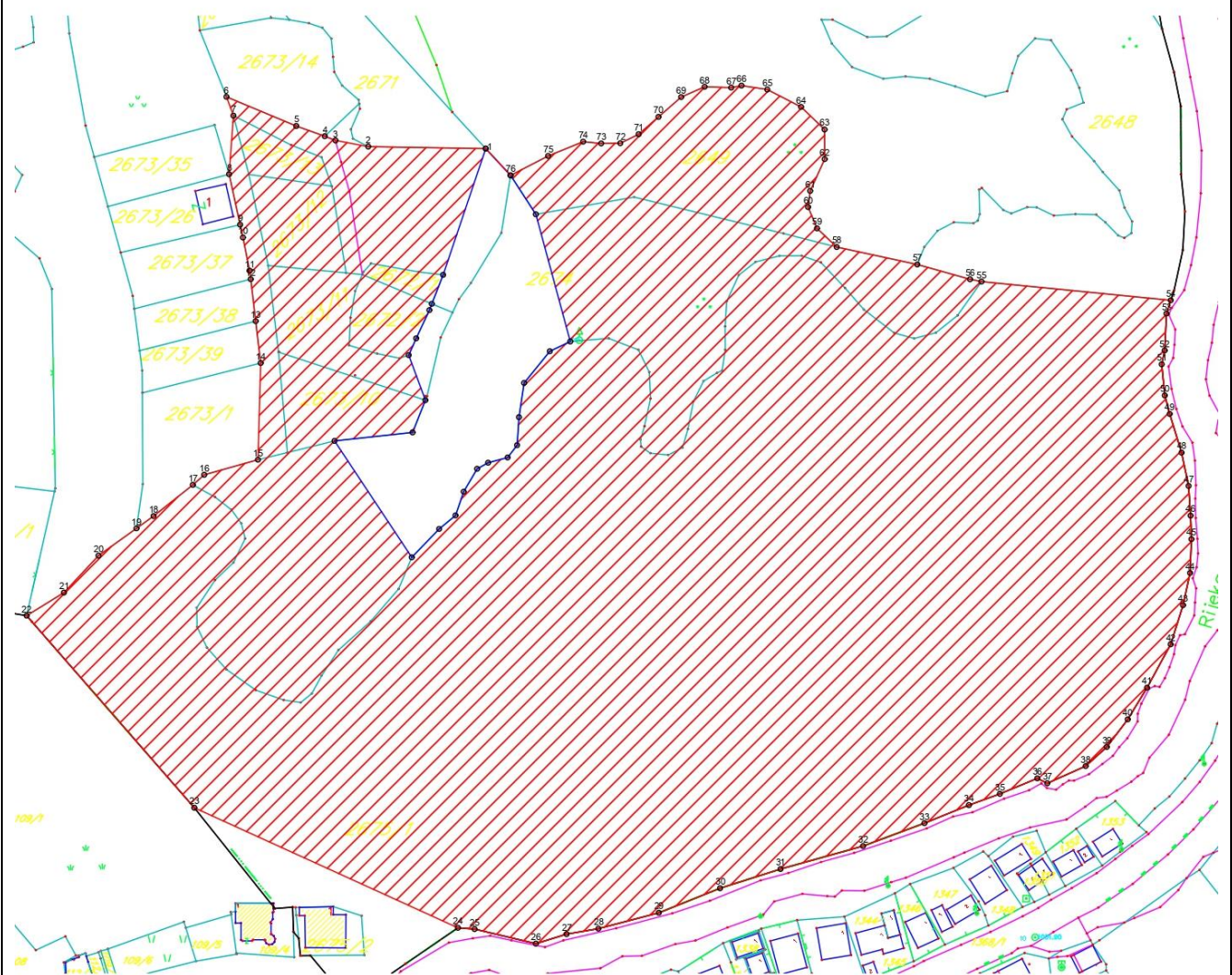
18. GRAFIČKI PRIKAZI

NAZIV	GRADINA IZNAD GANIĆA KRŠA	KO ROŽAJE
GRAFIČKI PRIKAZ	PRIKAZ OSTATAKA U OSNOVI	APRIL 2024

NAZIV	GRADINA IZNAD GANIĆA KRŠA	KO ROŽAJE
GRAFIČKI PRIKAZ	PRIKAZ GRANICA ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU	APRIL 2024

LEGENDA	
	GRANICA KULTURNOG DOBRA
	GRANIČNA TAČKA

19. DRŽAVNE KOORDINATE

19.1. Državne koordinate (granične tačke) kulturnog dobra

1	7433154.84	4745315.11
2	7433141.38	4745275.28
3	7433137.81	4745266.15
4	7433137.03	4745264.15
5	7433132.86	4745255.24
6	7433130.53	4745249.95
7	7433135.79	4745235.74
8	7433131.75	4745225.56
9	7433107.11	4745222.87
10	7433131.49	4745186.16
11	7433140.11	4745195.09
12	7433145.30	4745199.36
13	7433147.88	4745206.87
14	7433152.12	4745214.06
15	7433155.60	4745215.98
16	7433161.76	4745217.65
17	7433164.73	4745221.53
18	7433165.34	4745230.37
19	7433166.96	4745241.17
20	7433175.06	4745251.18
21	7433181.53	4745254.25
22	7433170.67	4745294.38
23	7433162.69	4745306.68

19.2. Državne koordinate (granične tačke) zaštićene okoline

1	7433154.84	4745315.11
2	7433117.74	4745315.75
3	7433107.39	4745317.70
4	7433104.01	4745319.02
5	7433095.02	4745322.26
6	7433072.98	4745331.47
7	7433075.18	4745325.51
8	7433073.82	4745307.06
9	7433077.29	4745291.13
10	7433078.18	4745287.07
11	7433080.27	4745276.62
12	7433080.63	4745273.91
13	7433082.21	4745260.69
14	7433083.79	4745247.47
15	7433082.92	4745216.95
16	7433065.98	4745212.19
17	7433062.37	4745209.01
18	7433049.95	4745199.18
19	7433044.56	4745195.29
20	7433032.58	4745186.67
21	7433021.69	4745175.01
22	7433009.88	4745167.73
23	7433062.81	4745107.13

24	7433146.06	4745069.24
25	7433151.32	4745068.85
26	7433170.65	4745064.23
27	7433180.37	4745067.25
28	7433190.42	4745068.96
29	7433209.49	4745073.98
30	7433228.84	4745081.74
31	7433247.91	4745087.78
32	7433273.96	4745095.04
33	7433293.34	4745102.26
34	7433307.39	4745107.96
35	7433317.16	4745111.50
36	7433328.99	4745116.41
37	7433332.14	4745114.84
38	7433344.24	4745120.28
39	7433350.93	4745126.30
40	7433357.55	4745135.02
41	7433363.62	4745145.03
42	7433371.10	4745158.71
43	7433374.98	4745171.04
44	7433377.21	4745181.21
45	7433377.63	4745191.90
46	7433377.39	4745199.32
47	7433376.75	4745208.68
48	7433374.53	4745219.19
49	7433370.80	4745231.39
50	7433369.23	4745237.22
51	7433368.28	4745247.08
52	7433369.21	4745251.42
53	7433369.75	4745263.10
54	7433371.12	4745267.28
55	7433311.38	4745273.15
56	7433307.76	4745273.90
57	7433291.10	4745278.55
58	7433265.67	4745284.07
59	7433259.43	4745289.96
60	7433256.61	4745296.69
61	7433257.29	4745301.77
62	7433261.84	4745311.83
63	7433261.81	4745321.17
64	7433254.41	4745328.26
65	7433243.72	4745333.76
66	7433235.59	4745335.00
67	7433232.35	4745334.36
68	7433223.96	4745334.65
69	7433216.54	4745331.38
70	7433209.38	4745325.13
71	7433203.11	4745319.65
72	7433197.34	4745316.83
73	7433191.30	4745316.75
74	7433185.59	4745317.30
75	7433174.55	4745312.82
76	7433162.69	4745306.68

Stručni tim:

Tanja Vujović, etnološkinja

Petra Zdravković, arheloškinja

Andreja Mugoša, arhitektica